

İstinaf Mahkemeleri Savunma Hakkını Kısıtlamamalı

Yazar: Mehmet Gün / 📅 11 Şubat 2026, Çarşamba / 📁 Oda: Siyaset

İstinaf yolunun getirilmesiyle temyiz yolunun güçlendirildiği söylenir. Gerçekte ise istinaf yoluyla temyiz yolu kapatılan davalarda hakimlerin tayin edilememesi teminatı kaybedildi. (Foto: ankarabam.adalet.gov.tr)

Ekrem İmamoğlu'nun siyasetten yasaklabilecek "Ahmak" davasında mahkemenin mahkûmiyet kararını istinaf (Bölge Adliye) mahkemesi onayladı. Fakat yargılama süreci bitmedi. Şimdi de Yargıtay'ın istinaf mahkemesinin kararını onaylayıp onaylamayacağı merak ediliyor. Benzer bir süreç diploma iptali davasında da yaşanacak. İmamoğlu önce istinaf (Bölge İdare) mahkemesine başvuracak, onun vereceği karar da Danıştay'da temyiz edilecek.

Basit bir sorun üç mahkeme

Her iki davada da basit bir hukuk sorusunun cevabını doğru bulmak için ilk derece, istinaf ve Yargıtay olmak üzere üç değişik mahkemedeki hakimler üç ayrı karar verecekler. İlk derece mahkemenin kararını istinaf onaylayacak ya da değiştirecek, istinaf kararını inceleyen Yargıtay ya da

Danıştay son kararı verecek: ya istinaf kararını onaylayacak ya da bozacak, dosyayı ya ilk başladığı yere ya da istinafa geri gönderecek.

Mahkemelerin kararlarındaki hataları gidermek için getirilen istinaf ve temyiz yollarında daha tecrübesiz ve az bilgili hakimlerin kararlarını daha bilgili ve tecrübeli istinaf hakimlerinin; onların kararlarını da daha da kıdemli, tecrübeli ve bilgili temyiz hakimlerinin denetleyerek düzelteceği öngörülüyor. Eskiden sadece temyiz yolu vardı; 2016'da temyiz öncesi araya istinaf yolu getirildi.

Temyiz hakimlerinin teminatları farklı

İlk derece, istinaf (Bölge Adliye – BAM veya Bölge İdare – BİM) ve temyiz (Yargıtay – Danıştay) mahkemelerinden oluşan bu üç seviyeli sistemde Türk Milleti adına kararlar veren hakimler ve hakim teminatları arasında önemli farklar var.

İlk derece hakimleri genç, tecrübesiz ve az bilgililer. Fakat daha önemli farklılık ilk derece ve istinaf hakimleri ile temyiz hakimleri arasında. Hakimler ve Savcılar Kurulu (HSK) ilk derece ve istinaf (BAM ve BİM) hakimlerini hiç kimseye hesap vermeden veya gerekçe göstermeksizin tayin edebilirken, Yargıtay ve Danıştay üyelerini tayin edemez. Diğer bir deyişle temyiz hakimleri tam teminatlı ve güçlü iken, ilk derece ve istinaf mahkemeleri hakimlerinin teminatı ise eksik ve zayıftır. Bu sebeple tam bağımsızlık ve tarafsızlık konusunda istinaf hakimlerine Yargıtay ve Danıştay hakimlerine olduğu kadar güçlü güven duyulmuyor.

Her ne kadar kendilerini seçmiş olsa da seçilmelerinden itibaren HSK, Yargıtay ve Danıştay üyeleri üzerindeki nüfuzunu kaybeder. Bu hakimler 12 yıl süreyle tam bağımsız olarak görev yaparlar, vicdani kanaatlerine göre en doğru kararı vermelerini kısıtlayacak hiçbir engelleri yoktur.

İstinaf temyiz yolunu güçlendirdi mi?

İstinaf mahkemeleri Avrupa Birliğine tam üyelik heyecanının yükseldiği zamanlarda 2004 yılında kurulup, fiilen 2016 yılında faaliyete geçirildi. O tarihlerde adliye koridorlarında bir ara kurulmasından vazgeçilse de AB'nin hibe kredisini iade etmek gerekeceği için istinaf mahkemelerinin istemeyerek de olsa faaliyete geçirildiği konuşulurdu.

İstinaf yolunun getirilmesiyle temyiz yolunun güçlendirildiği söylenir. Gerçekte ise istinaf yoluyla temyiz yolu kapatılan davalarda hakimlerin tayin edilememesi teminatı kaybedildi. Tam teminatlı Yargıtay veya Danıştay'ın hakimlerinin yaptığı temyiz incelemeleri hakim teminatları böyle güçlü olmayan istinaf hakimlerine bırakıldı. Yargılamanın en önemli kalite şartı hakimlerin bağımsızlığı ve dolayısıyla tarafsızlığı sulandırılmış oldu.

Gerekçeler gerçekleşmedi

İstinaf mahkemeleri “duruşmalı temyiz hakkını yerine getirmek, yeniden yargılama yapılmasını sağlamak, tek celse yargılamayı gerçekleştirmek, iş yükünü azaltarak Yargıtay'ı içtihat mahkemesi haline getirmek” gibi gerekçelerle yargının bildik sorunlarına harika bir çözüm olarak takdim edilmişti. Ancak bu gerekçelerin çoğunluğu gerçekleşmedi, tersine gerçekleşmeyeceği ortaya çıktı.

Arapça'dan gelen “İstinaf” kelimesi “işe yeniden başlamak” anlamında; “istinaf mahkemesi” terimi de “yeni baştan yargılama yapan mahkeme” demek. Fakat istinaf mahkemeleri yeniden yargılama yapmazlar. Hatta istinaf incelemelerinde duruşma yapmak bile hakimlerin takdirine bağlı.

Başka ülkelerdeki kurumları körü körüne taklit etmek doğru olmadığı gibi başka ülkelerin kendi gerçekleri için geliştirdiği istinaf yolu ve mahkemeleri Türkiye'nin gerçeklerine ve ihtiyaçlarına uyarlı bir çözüm ve çare değildir. AB'nin telkinleri doğrultusunda böyle bir işe girilmiş olması da doğru değildir. Zira, çocukluğumun geçtiği Dikilitaş yaylasındaki özlü sözün de anlattığı üzere "El, elin eşeğini türkü çığırarak arar!"

BAM'lar yargılama süresini uzatıyor

2024 yılı Adalet İstatistiklerine göre, Türkiye'de ilk derece adliye mahkemelerinde 5.369.402 hukuk, 3.919.685 ceza olmak üzere adet olmak üzere toplam 9 Milyon 289.087 dava var. İlk derece mahkemeleri hukuk davalarını ortalama 228 günde, ceza davalarını ise ortalama 265 günde sonuçlandırmakta.

Yargıtay'da ise 2024 yılında hukuk dairelerinde 181.320, ceza dairelerinde ise 490.746 dosya var. Yargıtay'daki işleri hukuk daireleri ortalama 240 günde, ceza daireleri ortalama 556 günde sonuçlandırmakta.

İstatistiklere göre 2024 yılında BAM ceza dairelerinde toplam 1.145.249 dosya var ve 657.066 adeti ortalama 226 günde karara bağlanmış. BAM Hukuk dairelerinde 1.271.812'ye dosya var ve 602.192 adeti ortalama 373 günde karara bağlanmış. Bu süre ortalama süre; karmaşık ticari ilişkilerin söz konusu olduğu büyük şehirlerdeki karmaşık ve kapsamlı işlerde süreler çok daha uzun oluyor. İstinaf yolunun getirilmesiyle yargılama sürelerine 226 ila 373 günlük bir kambur eklenmiş oluyor.

İstinaf yolu yargılamalara hukuk davalarında ortalama 373 gün, ceza davalarında istinaflarda 226 gün eklemekte. Toplamda 800 ila 1.00 günü bulan yargılamalarda hukuk davalarında toplam sürenin yaklaşık yarısını ($=373/801$), ceza davalarında ise toplam sürenin yaklaşık %25'ini ($=226/997$) istinaflar almaktadır.

İdari yargıdaki istinaf (Bölge İdare – BİM) Mahkemeleri BAM'lardan daha iyi performans gösteriyor; dosyaları ortalamada BAM'ların üçte biri kadar sürede karara bağlıyor.

İstinaf Savunma Hakkını Kısıtlıyor

Bir konunun yazılı bir metin okunarak %10-15 civarında, yazılı metin bir görselle desteklendiğinde %20-30 civarında, sözlü olarak anlatıldığında %50-60 civarında, anlatan ile dinleyici arasında etkileşim ve tartışma olduğunda %80-90 oranında anlaşılacağı bilimsel bir gerçek. Dilekçeler üzerinden karara bağlanan istinaf ve temyizlerde savunma hakkının sözlü duruşmadakine göre %75 oranında kısıtlandığı ise acı bir gerçek.

Sözde istinaf mahkemeleri içtihat mahkemeleri olmayacaktı. Fakat temyiz hakkına getirilen sınırlamalarla istinaflar hızla içtihat üretmeye çoktan başladılar. Yargıtay'ı içtihat mahkemesi haline getirelim derken tersi oldu; Yargıtay üyeleri gibi hakim teminatlarına sahip olmayan 2 bin 500'ün üzerinde hâkimin görev yaptığı istinaf mahkemeleri adeta küçük Yargıtaylar haline gelmekte. Geline nokta şu anki haliyle istinaf mahkemelerini kurmanın hatalı olduğu ortaya çıktı.

Ancak bu gibi temel konularda girilen yanıltan kolayca geriye dönülemez. Zira başta hata yapıldığı bile söylenmez ve kabul edilmez. Üstelik bu sakat duruma alışanlar mevcut durumda değişiklik istemezler, gelişmeye direnirler. Daha da ötesi bu sistemde edinilen makam ve mevkilerden ise kolay vazgeçilmez.

İstinaf Mahkemeleri Duruşma Mahkemesi Olmalı

Bu şartlarda eldeki sistemi ortadan kaldırmadan daha iyi işleyeceği, kaliteli hizmet üreten yalın ve çevik bir organizasyona dönüştürmenin yolunu bulmak gerekir.

İstinaf mahkemelerini kurmanın temel amacı yeniden yargılama yapmaktır. O halde mevcut sistemi ve çalışma usullerini buna göre ve tam anlamıyla yargılama yapılacaktır, mahkemenin işleyişini tek celse duruşma yapıp karar verileceği şekilde tasarlamak gerekir.

Bunun için ise mahkemenin önüne gelecek dosyaların tam ve tekemmül etmiş olarak hazırlanmasını sağlamak gerekir.

Dosya hazırlama görevi görece genç ve tecrübesiz hukukçulara, duruşma ve yargılama yapma görevini görece daha tecrübeli ve bilgili hakimlere vermek gerekir. O halde genç ve tecrübesiz hakimlerin görev yaptığı ilk derece mahkemelerine dosyaları hazırlama görevi; daha tecrübeli ve bilgili hakimlerin görev yaptığı istinaf mahkemelerine de tek celse duruşma ile yargılama yapma görevi verilmesi gerekir.

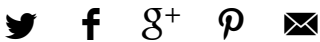
Sulh Ceza Hakimleri yerine Adli Hazırlık Mahkemeleri

Bu durumda ilk derece mahkemelerini adli hazırlık mahkemeleri olarak yapılandırmak, görevlerini delillerin toplanmasında, bilirkişi rapor ve tanık ifadesi almakta avukatlara nezaret ve yardım etmek olarak belirlemek gereği doğal olarak ortaya çıkar. Bu mahkemelere koruyucu ve ihtiyati tedbirlere de etkin ve hızlı olarak karar vererek uyuşmazlıklara yargının hızla el atması sağlanabilir.

Böylece yargılamaların tek celse duruşmada bitirilmesi sağlanabilir; halihazırda 3 – 4 sene süren bir dava iki üç ay içinde daha da isabetli olarak karara bağlanabilir. Hakimler dilekçe okumak yerine duruşmayı dinleyerek bilgilenir ve kararlarını daha isabetli ve maddi gerçeklere daha uyarlı olarak oluşturabilir.

Böyle bir sistem de taraflar büyük oranda ve duruşma başlamadan önce sulh olurlar. Bir yandan hem mahkemedeki hem de temyize giden işler azalırken kararların isabet oranı artar tarafların da adalet duygusu tatmin olur.

İşte o zaman “Ankara’da yargıçlar var” denilebilir.

Haberler arşivinde arama yapın... |